

Selekcia znamená výber materiálu, s ktorým hodláme pracovať. Mutáciou namiešame zliatinu v správnom pomere a môžeme pridať stopové komponenty (legovanie), ktoré ovplyvnia výsledné vlastnosti materiálu. Figurácia zodpovedá odliatu do formy. Po figuráciu možno žeravý kov ohýbať, ale v zásade je dané, čím sa výsledný produkt stane. Ohybanie makkého kovu zodpovedá dominácii. Formácia znázorňuje kute a úplné ochladenie kovu, ktorý tak nadobudne definitívny tvar. Nakoniec fókácia zodpovedá brúseniu a opracovávaniu kovu za studena a intonácia povrchovej úprave, lešteniu, natieraniu.

Tekuté skupenstvo zodpovedá plnosti cítenia, ktorú nemôžeme vysloviť. Je tehotné množstvom foriem. Tuhé skupenstvo zodpovedá vyjadreniu, ktoré je však vždy už iba čiastočné.

Záver: počítačový nástroj v rukách jazykovedca

V rukách lingvistu posluží počítačový model jazyka ako exaktný aplikačný a verifikačný nástroj, ktorý umožňuje skúmať a revidovať ľubovoľné jazykovedné hypotézy, myšlienky či teórie, a testovať ich správanie vo vzájomnej prepojenosti s ostatnými podsystémami a štruktúrami jazyka a to na veľkých korpusoch textov. Tým počítač pomáha jazykovedcovi — človeku oslobodiť sa od sugescie špeciálneho príkladu a preklenúť u človeka nevyhnutné obmedzenie vedomia koncentráciou.

Funkčnosť či nefunkčnosť parafrázovača je neúprosným objektívnym kritériom na posudzovanie adekvátnosti našich predstáv o fungovaní jazyka. Skúsenosť s počítačom pomáha jazykovedcovi dobrušovať základný jazykovedný pojmový aparát, ba často ho inšpiruje aj k netradičným postojom alebo úplne novým vhladom.

Literatúra

ALLEN, J. Natural Language Understanding. Benjamin/Cummings, Menlo Park, 1987. 574 s.

HORECKÝ, J. Ein System von Konzeptualisatoren für Kunstliche Intelligenz. Proceedings of the Fourteenth International Congress of Linguistics, Berlin, 1987, s. 1187—1189.

KELEMEN, J. Multiagent symbol systems and behavior-based robots. Applied Artificial Intelligence 7 (1993), s. 419—432.

PÁLEŠ, E. Sémantické roly slovenských slovies. Jazykovedný časopis 41, 1990, 1, s. 30—48.

PÁLEŠ, E. Co-operation of Syntax and Semantics in Flexible Languages. Journal of Experimental & Theoretical Artificial Intelligence, 2, 1990, 1, s. 1—24.

PÁLEŠ, E. Natural Language Paraphraser — A Computer Tool for Linguists. Computers & Artificial Intelligence 12, 1993a, 5, s. 491—510.

PÁLEŠ, E. Slovtovorná parafráza na počítači. Celostné modelovanie jazyka. Jazykovedný časopis 44, 1993b, 2, s. 108—125.

PÁLEŠ, E. Parafrázovač slovenčiny. Počítačový nástroj na modelovanie v jazykovede. Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, Bratislava, 1993c. 250 s.

PANEVOVÁ, J. Formy a funkce ve stavbě české věty. Academia, Praha, 1980. 224 s.

WINOGRAD, T. — FLORES, F. Understanding Computers & Cognition. Addison—Wesley, Reading, 1987.

Metatextovosť ako jazykovo-kompozičný princíp (A. Solženicyn: Súostrovie GULAG)

Vladimír Patráš

Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

Uznávanie korešpondencie medzi komunikatívnou a estetickou funkciou v umeleckom diele vnútorne predpokladá aj viacrozmernejšiu jazykovo-kompozičnú štruktúru autorského zámeru. Náročný príjemca sa totiž nespokojí s jednoduchým faktografickým zaznamenaním (nezriedka aj pútavého) príbehu, v ktorom sa odohrávajú osudy (možno aj zaujímavých) postáv v nejakých (často aj atraktívnych) prostrediach. Kvalitný autor považuje čitateľa za partnera, berie na seba zodpovednosť za čitateľovo putovanie po texte, ale zvyčajne netuší byť len nudným sprievodcom či suchým pozorovateľom. Často sa „hrá“ so svojím partnerom, „sťažuje“ mu jeho trasu, doromyselne ho podvádza i odvádza jeho pozornosť. Čitateľ — partner by však po všetkých peripetiách mal vedieť rozoznať predovšetkým pragmatický rozmer autorovho úsilia — myšlienkové poslanstvo, postoje, ale i kreatívne potencie autorského subjektu. Celkovú úspešnosť umeleckého artefaktu potom do veľkej miery ovplyvňujú aj autorské sklony ku „komunikácii o komunikácii“. Toto konštatovanie platí aj pre tzv. táborovú prózu (porov. Sulík, 1992, s. 77) Alexandra Solženicyna.

Problematika vyjadrení, v ktorých sa prejavuje subjektívna reflexia komunikácie a jej súčastí spočívajúca v jazykovom vedomí produktora textu (porov. Nábělková, 1991, s. 87), nie je terminologicky doriešená. Viacerí bádatelia poukazujú na neprezračnosť a parciálnosť pojmu metajazyk: argumentujú pritom nadstavbovým charakterom tohoto fenoménu (Hoffmanno-